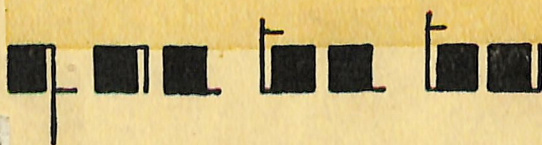

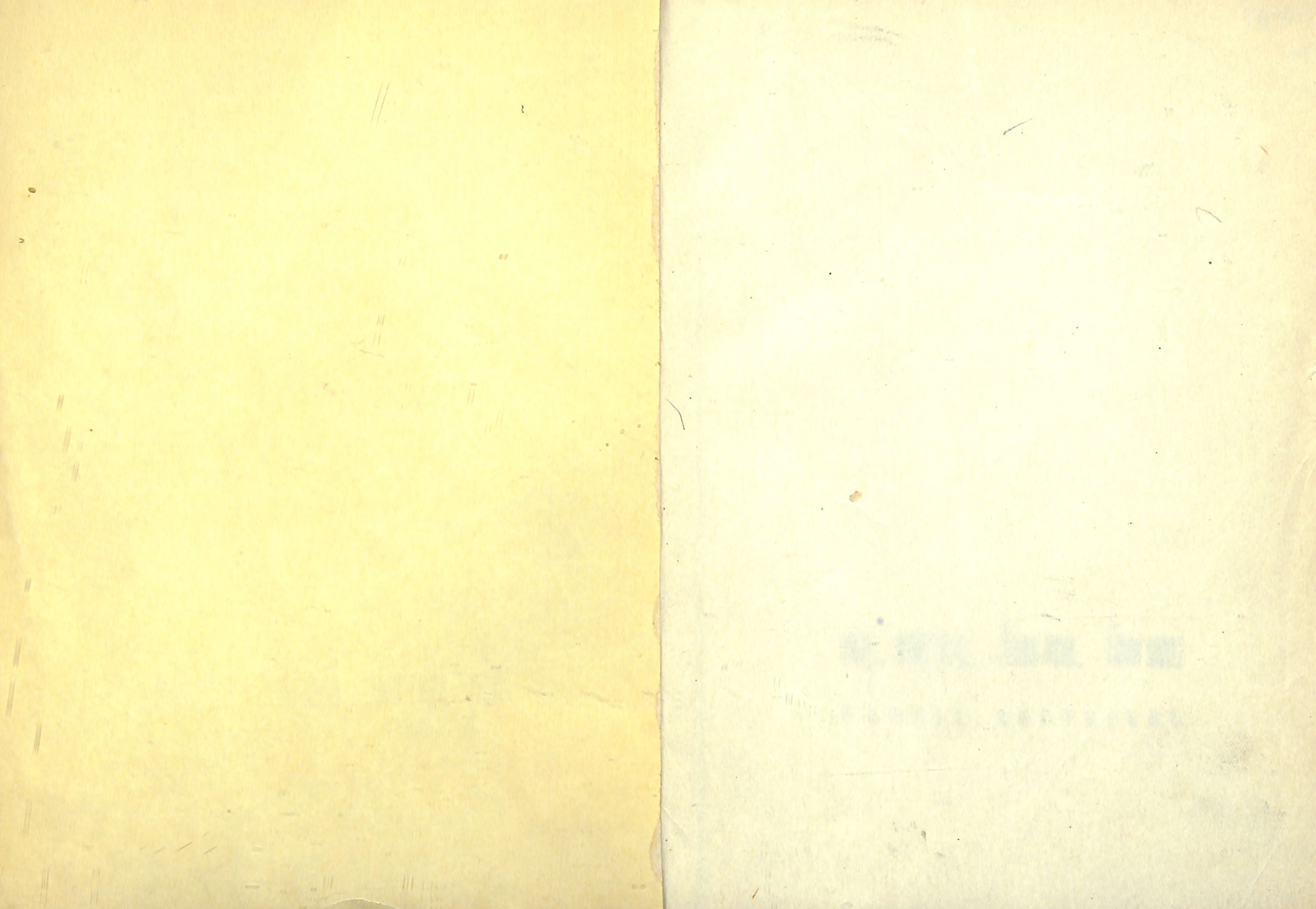
3

ՌԱՖԱԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

891.99

Զ-36

19 NOV 2011

891.99
9-36

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՌԱԾԱԷԼ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Որ ինձ հետ պիտի սահի՝

ALLGEMEINE BIBLIOTHEK
 ZSUH-Arm.SSR
 Н. А. Мисенко

12.04.2013

29030

23823.89

■ | - | ■
- էպի - եզ

Ինչպէս ծաղիկները կը հառաչեն բուրմունքով
Ինչպէս շոգիները կը բարձրանան տարփանքով
Իմ հոգին նետուած է դէպի Գեղ :

II

Դու տրոփո՞ւն Աստղիկ .

Ես երկնակապույտին մոռցւած ամպիկ՝
հռդմովար ու մուար՝ կը սուրա՛մ :

Ո՞ւր կը յանգի իմ ուղին գիշերին , ան-
սահմանի ո՞ր սահմանին կը փշրի իմ մարմինն
ապիտակ :

Դու բարի՛ Լուսին .

Ես լեռնալանջի անծանօթ լնակ՝ վնիտ
ջուրերուս՝ նետէ մագե՛րդ խարտեաշ .

Վաղը՝ փոթափկները կը փրթին , հեղեղնե-
րը կը քաւալին , ալիքներս կը տանի՛ն :

Դու անհո՛ւն Արեւ .

Ես վտիտ շի՛ւղ ագագուն՝ կուսական ան-
տառներուդ խորունէն՝ քեզի՛ կանրջեմ .

Այրո՛ղ շուրթերով , լոյսէ՛ շուրթերով
համբուրէ՛ ինձ . տո՛ւր ինձ մի ակնթարթ՝
ապրի՛մ , զգա՛մ , երագե՛մ :

III

Ծմակներէն , գոռգոռալէն , առունճըն են
կը վագեն . սեպ ժայռերուն հարածելով խեն-
քօրէն՝ կը վագեճն .

Բայց այն առուն որ իմ պարտէզը կուգա ,
այն կարկաչուն կապոյտ առուն որ ծառերուն
ջուր կուտա՝

Օրհնա՛ծ լինի :

Մ'քագնած , կուտակւած ամպերու երկին-
քէն՝ արշալոյսը ոսկի ափով լոյս չի բաշխեր .
Բայց ծաղիկներուն արտասուալի աչերուն՝
երբ կապոյտէն վար , արեգակը վառ , ի րիրե-
ղէն արգասաբեր համբոյրները հեղեղէ՝

Օրհնա՛ծ լինի :

Անցորդները կանցնին մտազբաղ ու մտա-
ցիր . այգիիս բովէն , փոշոտ մամբալէն , ան-
ցորդները կանցնին .

Բայց անձանօք անցորդը որ պարտէզիս
դուռը բախէ , ու ափ մը ջուր , մի փունջ ծա-
ղիկ , կամ ծառերու շուքերուն տակ քիչ հան-
գիստ խնդրէ՝

Օրհնա՛ծ լինի :

IV

Գարո՛ւն , գարո՛ւն , գարո՛ւն :

Գլուխս կիյնա ծաղիկներուն ու երազանքն
իր քեւերուն՝ ինձ կը տանի՛ :

Կանաչագեղ հորիզոններն համբուրող սա
կապոյտը փաղցրանհուն , ամպերու սա ցար-
ցնւած դողդոջ գնացքը դէպի հեռու անծանօթ-
ներն անըջական :

Յաւերժական վտակները գլգլան՝ ուռի-
ներու ստերափակ խորունկէն , գգւանքը մեղ-
մաշունչ հովերուն , սօսաւիւնը երիտասարդ
նիւղերուն , քռիչքը փոքրիկ քեւերու՝ երկնա-
կապոյտի մաքո՛ւր կամարէն :

Սարսուռը՝ որ կը քրքռա ծաւի անհուննե-
րէն վար ու արեգակի հրաշողերէն , որ կը
բարձրանա պուրակներէն , ծմակներէն , ծաղիկ-
ներու շուրթերէն :

Տարփանքը՝ որ կը քափի լիառատ գգւան-
քով , հուր համբոյրներով , որ կը ցանկ արբե-
ցումը ինքնամոռաց՝ հողին ու ջուրին , փարին ,
կանաչին :

Ո՛չ կանչ , ո՛չ մրմունջ , քո՛ղ ծաղիկներուն
իյնա գլուխս ու երազանքն իր քեւերուն՝ ինձ
տանի՛ :

Ինչպէ՛ս ըսել , ինչո՞ւ երգել , երբ լիհնչիւն
ու դաշնաճայն , փաղցրատարած ու անդորր ,
մայր բնութիւնը կերգէ՛ :

Երբ նիչերէն , քրքիռներէն , կարկաչնե-
րէն , կանաչներէն , լոյսերէն , բոյրերէն՝ կը
բարձրանա լիաբո՛ւռն , համայնատա՛ր , յոր-
դահոս՝

Գարո՛ւն , գարո՛ւն , գարո՛ւն :

V

Դու հոգիս լռյսերո՛վ , բոյրերո՛վ , հուրե-
րո՛վ կը լեցնես . դու հոգիս անուրջներու ,
քոփչներու , անհուններու սափորէդ՝ կողողե՛ս :

Ես կը բարձրանամ՝ սի՛րտս անսահմանիդ ,
ես կը բանամ շուրթերս ու շուրթերէս կը պոռ-
կա սի՛րտս . եւ գմայլումս՝ անծի՛ր , եւ յու-
գումս՝ անպարփա՛կ ...

Բայց դու ինձ չես ըսած երգելուն կերպը ,
չես պարգեւած վսեմ պարգեւդ աստածային .
ես կը լսեմ ինձ որ աններդաշն ու անիմաստ՝ կը
պռտա՛մ :

VI

Դուրս կուգամ տնակէս հերարձակ , արբե-
ցած , աչքերս երկնփին՝ կը փալեմ ... Դու կու-
գաս ինձ , կը վերցնես քեւերուդ՝ կը տանի՛ս ...

Այ ինչպէ՞ս ըսեմ քո սահմաններն անսահ-
ման , ինչպէ՞ս պատմեմ գեղեցկութիւնդ ան-
պատմելի , ինչպէ՞ս կոչեմ Անունդ :

Արցունքներս , արցունքներս միայն , ար-
ցունքներս փաղցրօրէն կը ծորին :

Դու այս շնորհա՛ծ ես ինծի :

Ու ես , անդադար , կ'օրհներգե՛մ քեզի :

VII

Անտեսանելի ողբա՛ն մահեր կան

Դու՛ այն աշխարհի փաղցր բնակիչ, հորի-
զոններու այն կապոյտ երգիչ՝ որին արցունք-
ներս կը գոհաբերեմ:

Ես՝ նակատագրէն անգութ՝ օտար մի աստ-
ղի ափին արթնցած՝ կանրջե՛մ միայն, իշխա-
նուհի՛դ իմ:

Առաւօտը փաղցրօրէն կը բացւի՝ բաց-
ւող նայածքս համբուրելէն. կապոյտ լոյսերդ
առատօրէն նե՛րս կը պոռթկան լուսամուտէս:

Բայց սենեակս խաւար է եւ մռայլ. այս
երկիրը անշրջափակ դաբի՛րն է մահաշունչ,
իշխանուհի՛դ իմ:

Դու՛ առուններու լուսացայտ կարկաչ, դու
աւմատչելի փառաններու կանչ. ո՞ւր կը թռ-
չի խենթ դայալով սա թռչնիկը մոլորուն,
կախարդական անբջանֆէդ՝ արբեցա՛ծ:

Ես՝ այստեղի փամիներէն ցրտահար, քու
գաշտերէն նախկին ծաղիկ տծգոյն՝ թարթիչ-
ներս կարօտանալով կը ծալւի՛ն, իշխանուհի՛դ
իմ:

Երեկոն մեղմօրէն կը մարի՝ մարող նայ-
ւածքս համբուրելէն. նո՛ր ծաղիկներ պիտի
ծաղկին վաղւան ծագող լոյսերուն հետ. ես կը
փակեմ փեղկերը լուսամուտիս:

Յանկարծօրէն դո՛ւնս բախէ եւ մահացող
սիրահարիդ նւիրական, իր տրտմագին գերեզ-
մանին նւէր՝ գարուններէդ ծաղի՛կ մը բեր,
իշխանուհի՛դ իմ:

...the ...
...the ...
...the ...
...the ...
...the ...

...the ...
...the ...
...the ...
...the ...
...the ...

II

VIII

Իմ ֆնֆո՛ւշ, իմ ֆնֆո՛ւշ
Գարո՞ւնն է այս որ կը ծաղկի
Գարնան արե՞ւն է որ կապոյտէն կը ծորի
Ո՞վ է գաղտուկ կը մըմնջէ հոգիէս մերս
. . . . .

Ահա դո՛ւ, իմ չֆնա՛դ, իմ խարտեա՛շ, ահա՛ դու
Յուզած այտերով, երկչոտ աչերով, իմ անմա՛հը դու
Դո՞ւն էիր, ըսէ՛ ինձ, ծաղիկներէն ու շողերէն
Ըսէ՛ ինչո՞ւ կը քազնւիս, ինչո՞ւ կը փնտռես ինձ
Ինչո՛ւ այնքան անո՛ւշ կ'երգես դու
. . . . .

Ո՞վ է որ տերեւներուն սարսուռը գողնա
Ջուրերու անուրջէ լուրթիւնն ալիքէ
Կուրծֆիս վրա ո՞վ է որ տրամուրթիւն կուլա
Իմ ֆնֆո՛ւշ, իմ ֆնֆո՛ւշ, ի՞նչ կուզես ինձմէ
Ի՞նչ կուզես ինձմէ
. . . . .

Ներէ՛, ներէ իմ դակուքեան, որ դռանդ
առաջ լուռօրէն կը փթթի:

Ներէ իմ քայլերուն՝ որ կը մեկնին հեռու,
քայց լուսամուտիդ կը հասնին:

Իմ սէր, ես արեգակին հետ կը բարձրանամ
ու կը քաւալիմ դէպի տնակդ՝

Շողե՛րդ խնդրելու իմ կուրծքի ճմեռին:

Ես գիշերային աստղերուն հետ կը մեկնիմ
ու կանապարեմ ... դէպի տնակդ՝

Անսահման լեցնելու քու աստղերովը:

Ներէ, ներէ՛ երկնքի աստղերուն:

Ներէ իմ անսահման մերկութեան:

Մի հարցներ քէ ինչու, ինչու ես քեզի
եկա. քէ ինչու աչքերս լեցուն եմ ու ձեռքս
օրօրուն:

Վեր առ քարթիչներդ երկնքին՝ տես գա-
րո՛ւնը, գարո՛ւնն է կուգա:

Լռյաւերը կը վազեն, լռյաւերը կերգեն, ճիւ-
ղերն ուրախ սրտով՝ պիտի բացւի՛ն կարծես:

Կարծես առաջին ճուղիւնը լսեցի...

Մի նայիր այդպէս հարցական աչքերու.
Վեր առ քարթիչներդ երկնքին՝ տես գարո՛ւնը,
գարունն իսկ չկրցաւ իրեն պահել:

Ըսէ, իմ սիրտը կրնա՞ր իր ճիշդ պահել:

XI

Ինչո՞ւ տխուր է իմ սէրը.

Ահա՛ ինչու մտա պարտէզդ՝ երբ դու մանիշակներ կը փաղէիր ածուէն:

Իմ սէ՛ր, քոյլ տուր աչքերուս՝ արշալոյսէ շղարշներէդ շլանան եւ ձեռներուս՝ ծաղկաբեռ ձեռներուդ հպին:

Ես մեկնեցա ոչ դէպի շղարշներդ արշալոյսէ, ոչ ալ մանիշակներուդ բոյրին:

Ես կը մտածէի միայն.

Ինչո՞ւ այնքան տխուր է իմ ֆեղ նւիրած սէրը:

Ահա՛ ինչու գարկի պարտէզիդ դռնակը:

XII

Մի անգամ, երբ ես ֆեղմէ կը մեկնէի, ինձ հարցուցին ճանապարհին.

— Սրտիդ քաղումէ՞ն կը վերադառնաս:

Ոչ, ոչ, անծանօթ իմ բարեկամներ, իմ սիրտը դեռ նոր ծնաւ եւ նա այնպէս տարօրինակ է ու այնպէս հրաշալի՛:

— Դու կը փախս այնպէս՝ ըսես տիեզերք մը փշրած լինի ետիդ եւ առաջդ խաւարն անեղբանա:

Իմ ետեւ դեռ նո՛ր սկսաւ մի տիեզերք, անծանօթ իմ բարեկամներ, եւ առաջս խաւարն է՝

Որովհետեւ արեւներս իմ տիեզերքին նւիրեցի:

— Ուրեմն, ինչո՞ւ տրտում է նւիրողը:

Մայր, մի՛ նեղանար, այս առաւօտ չը պիտի լւացւիմ ես:

Աղբիւրի սառնէն չէ, ոչ ալ այտերուս թարմէն կը խուսափիմ:

Մայր, չե՛մ ուզեր աչքերս լւալ:

Գիտե՞ս, գիշերը երբ կը նիրհէիր, մայր, քո սենեակի անդարբին մէջ,

իմ սիրածը, իմ այս կոտրած լուսամուտէն, աստղաթել թռչունին պէս, եկաւ,

Նրազս չէ՛ այս, գիտե՞ս:

Իմ սիրածը եկաւ տա՛մ շուրթերով, տա՛մ շուրթերով աչքերս համբուրե՛ց, համբուրե՛ց:

Դու մի նեղանար.

Ես այս առաւօտ չպիտի՛ լւացւիմ, մայր:

Մայր գիտե՞ս ինչպէս է իմ սիրածը:

Շատ խոշոր աչքեր չունի նա, ոչ ալ շատ փոքրիկ ձեռներ:

Նման չէ իմ սիրածը ոչ խոհուններուն, ոչ արձակներուն, ոչ շփեղներուն:

Նա պսակ չունի մազերուն շուրջ, չունի լապտեր՝ խաւարի մէջէն քալած ժամանակ:

Նման չէ իմ սիրածը ոչ ծովի փոթորկումներուն, ոչ արեւի հրակէզ շողերուն:

Իմ սիրա՛ծը ...

Մայր, ինչպէ՞ս էր հե՛քեաքը այն սպիտակ ծաղիկին, որ իր թերթերուն մէջ իբրեւ սիրտ՝ ա՛ստղ մը կը կրէր ...

XV

Մի՛, մի յիշեցներ իմ մեկնումը ինձ :

Հրաժեշտի համբոյրդ կա՛նգ թող առնէ
շուրթերուս՝

Մինչեւ արշալոյսը վերջալո՛յս դառնա,
նորէ՛ն դառնա, նորէ՛ն դառնա ...

Մինչեւ՝

Վերջին արեւին վերջին ցոլքը՝ վերջին
վարդիդ թերթին վրա՝
Փշրի՛ :

XVI

Արձակեմ հիմա նաւակը :

Գլուխս դնեմ ծունգերուդ ու երթանք քեզ
հետ զարթ ափե՛րը մոռացումի ...

Իմ սէ՛ր, ես կանցնիմ մարդերու մէջէն, կը
տեսնեմ որ անգիտակ եմ անոնք ու անոնց ան-
գիտակ ժպիտներէն՝ թախիծ կը ծորի կուրծ-
քիս :

Ես կուգամ երկնքի առաւօտներուն եւ
դաշտե՛րը դէպի ու դաշտային ծաղիկներն իրենց
նրբաթել բաժակներէն՝ վի՛շտ կը բուրեն :

Ես կուգամ երկնքի առաւօտներուն եւ աս-
աստեղագարդ գիշերներու տակէն. բայց հրա-
գումդը չը փարատեր մշուշը թախիծիս ու գի-
շերային աստղերու երգը՝ իմ վշտին ար-
ձագա՛նքն է միայն :

Արձակե՛մ հիմա նաւակը :

XVII

Ծո՛վը, ոժ՛վը, ծո՛վը :

Ծովը անեգերֆ, ծովը անյատակ, ծովը
սանձարձակ :

Մոռացումի գւարթ արիերը՝ պատրանֆներ
յոյսի :

Իմ սէ՛ր, փուի՛ր նաւակիս, դնեմ գլուխս
ծունգերուդ .

Մեկնինք քեզ հետ դէպի արիերը պատրան-
ֆի :

Մի յիշեցներ վերադարձը ինձ :

Թոյլ տուր բանամ սիրոյ առագաստները՝
ալիքներուն ու հովերուն .

Վերջին հրաժե՛շտ տուր ծաղիկներուդ :

XVIII

Ըսէ՛

Երբ ալիքներն են մեր շուրջ ու մեր աշ-
խարհը՝ կապո՛յտը միայն .

Երբ անփոյթ քեւերով մայերը կը քաղին
կռիակներուն ու սպիտակ ձեռներդ՝ մագերուս
գիշերին .

Երբ աստղերը միայն կը նային աչքերուդ
ու աչքերուս միայն կը նային՝ դու քեզ տեսնե-
լու .

Երբ համբոյրդ ահա անհուն ծաղիկին պէս
կը բռնկի՛ համբոյրէս .

Ըսէ՛

Ինչո՞ւ արցունք կա քարթիչներուն .

Ո՛վ նետեց այս թախիծն հոգիիս :

III

XIX

Քուռնօրէ՛ն, վայրենօրէ՛ն, անվերջօրէ՛ն սիրել կուգեմ ես

Փաթաթւի՛լ ծունգերուդ դողդոջուն ձեռներով
Տրոփուն կուրծքով զգալ հայեացքն աչերուդ
Զգալ անհամդարտ շունչդ՝ խորունկն մէջ լուրբեան
Եւ յետոյ՝

Սնսանձօրէ՛ն, խենթօրէ՛ն գրկել քեզ
Թաղել ոսկեղէն գլուխդ կուրծքիս
Մագերդ, այտերդ, շուրթերդ, համբուրե՛լ, համբուրե՛լ
. . . . .

Նորէն ծնրադրել յոգնած տծգունած պատկերիդ առաջ
Նորէն գրկել ծունգերդ

Ու արտասուել ու սիրել, գուրգուրալ ու հեկեկալ
Քուռնօրէ՛ն, վայրենօրէ՛ն, անվերջօրէ՛ն

Կակաչներ՝ րս, կակաչներ՝ րս
 Առաւօտուն, արտերուն մէջ ոսկեծփուն
 Քոնկեցան՝
 Կակաչներ հի՛ր, կակաչներ հո՛ւր,
 Արեւարո՛յր կակաչներ .
 Դուռս բացի՛
 Ու վագեցի՛
 Շողիկներ լո՛ւտ արբած էին վառ շուրթերէ ...
 ժպտացի՛
 Տարածեցի թւերս , ծաղիկներս գրկեցի՛
 Ու մանկացած ու շարած, տա՛ք շուրթերով՝
 Կակաչներս սիրածփո՛ւն
 Կակաչներս հրացնծո՛ւն
 Համբուրեցի՛, համբուրեցի՛ :

— Թիթեռ, ոսկի՛ թիթեռ, ո՞ւր կը թռչիս ...

— Ակնթարթները կանցնին, բոլորները կանցնին, կանցնին ժամերը ... ու արշալոյսին՝ առաջին ոսկէ շողիկը գո՛ւր կորոնէ ինձ . ես , մանիշակի ցողունին տակ՝ աչիկներս կը ծածկեմ ...

— Թիթեռ, թող չանցնին պահերը, ժամերը թող կանգնին, դու որքա՛ն նման ես իմ խալտեաշ բարեկամին ... մի՛ ծածկեր, արշալոյսին աչիկներդ մի՛ ծածկեր թիթեռնի՛կ, թիթեռնի՛կ ...

XXII

Թերեւս մտերմութիւնդ բազմացին, քերեւս չարութիւններդ .
Թերեւս բազմացին աչերուդ նման ծաղիկի՛ն անմեղ .

Ու քերեւս քո երջանկութեան մասին մըմնջեցին :

Բայց ես հպա ականջիդ եւ ըսի .

— Կուգէի որ մեռնիս դու :

Զարմացած աչքերուս նայեցար, գունատեցար, փախչեցա՛ր :

Վերադարձիդ՝ վայրի մեխակներ ունէիր ձեռիդ .

Մօտեցար գլխահակ եւ տրտում, ի՛նձ պարզեցիր .

Ինչպէ՞ս ընդունէի քո ծաղիկները :

Ինչպէ՛ս մերժէի քո ծաղիկները :

XXIII

Ես քեզ գուլպաներովդ սիրեցի .

Ականջէդ իսկ չպիտի ըսեմ այս . գիտեմ ,
ամօք է այսպիսի բան խօսիլը :

Բայց երբ տեսա սրումքներդ, հնադարեան
հրաշալի սափորներու այնքան նման, քափան-
ցիկ մետաքսէ գուլպաներուն տակ քազնւած՝

Ես ինչպէ՛ս ուզեցի դողդոջուն շուրթերս
բերել եւ այդ սափորներու հնադարեան փըր-
փուրներէն՝ գոնէ մի անգամ, մի ումպ . . .

Զէ՛ . այս մասին ես իսկ ալ չպիտի խորհիմ :
Գիտեմ, ամօք է այսպիսի բան խորհիլը :

XXIV

— Մի՛ արա, մի՛ արա, մի՛ արա ...

Ու բոլոր աղաչանքիդ հակառակ, բարձրացուցի՛ր քեւերուս եւ աստղերուն տակէն տարի՛ :

Մինչեւ աղբի՛ւրը կախարդ :

Այն ատեն, ձեռներդ իրար միացուցած , ջո՛ւր տւիր ինձ ստերներուն մօտ եւ թոյլ տւիր որ շուրթերս ծարաւի՛ :

Զուրի՛ն մէջէն հպին մինչե՛ւ ափերդ :

XXV

Երեկոյ, ցայգայոյս, խորհուրդ ...

Երբ շուրթերդ յանկարծ ինկա՛ն շուրթերուս :

Ճշացի՛ ես՝

Ու հեծկտալով կը փախչի՛մ ես :

XXVI

Ինչո՞ւ զարկիր արտայտին :

Նա կը սիրէր իր կապոյտը եւ իր կանաչն անտառին :

Նա կը սիրէր իր երազը պահուած՝ հեռո՞ւն, հեռո՞ւն...

Ինչո՞ւ սպաննեցիր այս փռփռիկ երազը :

XXVII

XXVII

Լինենք մանուկ ու սիրենք իրար :

Լուսնի լոյսերն են արտերուն մէջ անծայրածիր :

Անծայրածիր արտերուն մէջ որաները կաղօ քե՛ն :

Լինենք մանուկ ու սիրենք իրար :

XXVIII

Երբ աչքերս բացի՝ սենեակիս լուսամուտներն էին, մահամերձ նայածքներու պէս :

Դուրսը, հանդարտ փողոցի մթնշաղին , գիշերապահի միօրինակ խորունկ երգը կը հոսէր :

Ըսես հեռուէն, անապատի անափ բացատառներէն անցնող, մենաւոր փամբորդին ե՛րգն էր :

Թւեցաւ՝ այդ դո՛ւ ես, հայրիկ, քո անյայտ ափսոսանքի մենութեան մէջէն ...

Ու կամաց, փակեցի նորէն աչքերս որ շաբաթակա՛ր երազս եւ տրտում երգիչ հետ նորէն՝

Քո ծարաւի պատկե՛րը տեսնեմ ...

XXIX

Հայր, ե՞րբ պիտի գաս :

Կարօտդ ծովացաւ սրտիս մէջ, տե՛ս :

Հոգիս՝ տառապանքէն հողմավար՝

Կուրծփս տակ տերեւի պէս կը դողա :

Զպիտի՞ իյնա :

Մայրիկը շատ լացաւ, հա՛յր :

Եւ փոքրիկ եղբայրս, որք աչերուն մէջ յամառ՝

Յոյսը կը պահէ :

Ե՞րբ պիտի գաս :

Այլ յոգնեցանք, ալ ուժ չկա բազուկներուս մէջ :

Աչքերս ալ մայրամուտին պէս ... կուշանա՛ս ...

Հա՛յր, ե՛րբ պիտի գաս :

XXX

Ի՞նչ կը լինէր
Այս օտար փողոցներէն
Ուրկէ տխուր ու դանդաղ իմ կառքը կը քաւալի
Այս օտար փողոցներում՝
Յայտնուէի՛ր դու յանկարծ :
Զը նշայի՛ր բերկրանքէս
Զը ցատէի՛ր խենթի պէս դէպի քեզ
Այլ մեղմօրէն ժպտէի
Եւ օտար այս փողոցներէն՝
Տրտում, կառքիս հետ, անցնէի՛ :

XXXI

Ուզեցիր որ կեանքը գիտնամ ես ...
Հեռու լուսնի տակ կարօտե՛ր եմ քեզ :
Լուսամուտէն, աչքերս կապոյտ լեռներուն՝
Ծարա՛ւ եմ քեզ, մա՛յր :
Կանրջեմ օրան՝
Երբ կառքս նորէն, մեր կապոյտ լեռներէն,
Ինձ քեզի՛ պիտի բերէ :
Իսկ կեանքը՝ որ իմ շուրջն է -բզի՛ւն մաններու-
Կեանքը շա՛տ յիմար բան է :
Հաւատա՛ մայր :

XXXII

Միակե՛րպ, ընդհա՛տ,
Անծանօք, անձրեւոտ գիւղաֆաղափի վրա,
Զանգե՛րը, զանգե՛րը ներմակ եկեղեցու :
Այնպէս կը սեղմեն հոգիս :
Մեր տնակին մէջ հեռաւոր,
Հիմա, աչքերդ կը փակուի՞ն,
Վերջին անգամ, անո՞ւնս կուտաս .
Բագուկներդ կանշարժանան՝ դէպի ի՞նձ .
Մա՛յր, մա՛յր :

XXXIII

Վերջապէս արե՛ւը, արե՛ւը
Լուսամուտներս բացի՛
Ոռաւոր ֆաղցրօրէն սենեակս կը լեցւի
Անձրեւին տեղ՝ լոյսի շիթեր կը կաթկթին տերեւներուն
Հեռաժառայ մարգերը սա որքան նմա՞ն են ծովուն
Անրջո՛ւն օր, կապոյտ բաժակ՝ գինիո՛վ լի
Մեղու, վայրի՛ մեղու, նե՛րս եկուր
Քեզ հետ դուրսի հովերէն, լոյսերէն, բոյրերէն՝
Բե՛ր շիթ մ'արցունմ, շիթ մը ծալիս
Մեղո՛ւ, պզտիկ երգդ երգէ ինձ ...

XXXX

IV

XXXIV

Արեգակի՛ պէս, կը լուսավառե՛ս, օրե՛րն իմ ներկա
 Դէմքերը, դէպքերը, հետքերը անցածին՝
 Մշուշին մէջ կը հալին
 Ես զա՛րք, եմ մօրէն, կը լսեմ ամպերո՛ւն
 Կը վազեմ, կը փարիմ ծունգերուդ
 Մազերուդ հրային թերթերով՝
 Շուրթերս կը հիսես շուրթերուդ
 Շուքերը, սուգերը անցածին՝ մութին մէջ մնացին
 Բաժակները կը վերցնե՛ս
 Կը լեցնես ցնծագին՝ աստղերէ՛ն
 Օրերն իմ ներկա՛
 Կը նետես յաւերժական արեւի՛ն, արեւի՛ն :

XXXV

Ես մտա Տէրոջը տաճարը .

Կիսախաւարում, խաչելութեան դէմ,
Կո՛յս, գեղեցկօրէն ծնրադիր, աղօթփի պէս վերացա՛ծ :

Ես մտա Տէրոջը տաճարը .

Վերջին բաղձանք ունէի սրտիս,
Ու հանդարտ մօտեցա խաչելութեան խորհուրդին :

Ես մտա Տէրոջը տաճարը .

Բայց մոռցա՛ծ էի աղօթել,
Ու տժգոյն մօտեցա խաչելութեան խորհուրդին :

Ես մտա Տէրոջը տաճարը .

Եւ ընդունա՛ծ էր իմ աղօթքը վերջին,
Քո շուրթերէն, աղօթփի մէջ, իմ անո՛ւնը լսեցի, կո՛յս :

Ես մտա Տէրոջը տաճարը :

XXXVI

Աչերդ հո՛ւր, շուրթերդ նո՛ւո,
կայծերո՛ւ աղջիկ .

Ինծի ի՞նչ վիշտը .
Ես կը փալեմ նռնի պարտէզներէն բոսորոգեղ՝
Քեզի համար հիր ծաղիկներ՝ կը փալեմ :

Մազերդ անհո՛ւն, բոյրդ գարո՛ւն,
Բոցերո՛ւ աղջիկ .

Ինծի ի՞նչ կեանքը .
Ես կըսեմ ինձ՝ քսան տարին արդէն անցաւ .
Անգամ մ'ալ այսպէս, անգամ մ'ալ այսպէս՝ ու ես չկամ :

Ես կըսեմ ինձ .
Ի՞նչ կա նշմարիտ ... Սէ՛րն է գեղեցիկ,
Նրդը նագանիդ, կարկաշը ձայնիդ, ձերերդ ցնորֆ՝

Աստղերո՛ւ աղջիկ .
Սիրտդ արփի՛, սէրդ գիմի՛ .

Ինծի ի՞նչ մահը .
Ես կը վազեմ նռնի այգիներէն արեգնագեղ,
Քանգուրներս ծաղիկներով եւ հոգիս լի՛ ցնծումով՝

Վէպի աղբի՛ւրը անմահ՝ վարդաբոսոր շուրթերո՛ւդ :

XXXVII

Արեւ դիցուհին կը համբուրէ ալիքները
լնակին, լնափին մենք տարածւած՝ քով քովի,
ու կարքննան քիթնունքը երազաբիւ :

Անտա՛նն է անհուն, ջուրերն անբշուն,
համե՛րգն է հէֆեաթ՝ Աստծոյ աշխարհին :

Այս անծանօթ կուսաբարբիւ ավերուն դու
ծաղի՞կն ես կապուտակ, կապուտակ անտառ-
ներուն խորհրդալի՛՝ ծով աչերով ոգի՞նն ես
խարտեաշ :

Խարտիշագեղ մագերդ փռե՛ր ես կուրծքիւ,
կուրծքիդ կուսական ընկզմա՛ծ եմ արբած ,
յաւերժահա՛րսն իմ ցնորֆներուն :

Շուրթերդ ֆնֆուշ, այնքան մօտ հակած ,
այնքան մեղմօրէն ինձ կը շշնջան — Աշխարհը
անհուն, մենք վեհ աստածներ, վեհագոյնն
այլեւս մեռնիլ է միայն ...

Մեր գերեզմանը որպէս հէֆեաթ անծանօթ,
անմահ երազ աստղական՝ անյայտ ավին լնա-
կի ...

XXXVIII

Անյայտ ափին լնակի, լեռնալանջին ծաղ-
կաւէտ, գերեզման մը կա: Եղբւենին հրաբոյր,
տերեւները խոնարհած, կերպէ՛լ այնտեղ :

Թեւերը պարզած, հեռուն կը սահին առա-
գաստները կարապներու պէս: Հեռու ջուրերու
նամբորդը օտար, յանկարծ կը լռէ, կը տխրի
այնտեղ :

Լուսինն անհունէն ցայգանուրջներու ժան-
եակ կը հիւսէ շիրիմի սրտին : Ալիքնե՛րն են
հոն, ամայութեան մէջ, օրրերգով անդորր,
փրփուր գգւանքով :

Անյայտ եգերբէ, մեղմ մթնշաղին, նաւակ
մը սահուն, նաւափ կը հասնի : Երկու լուռ
սուեր, սիրահար քայլով, կանգ կառնեն խո-
հուն, եղբւենուն տակ :

— Կերդնո՛ւմ աստղերուն եւ լիլաներուն
եւ յանուն շիրմին այս նւիրական, յանուն նայ-
ւածփիղ աստղերուն կերդնո՛ւմ ...

— Ես քո՛նն եմ յաւերժ ...

XXXIX

Ըսէ՛ ծաղկավաճառին, իմ սիրելիս, ըսէ՛
այդ բարի ծաղիկ-ծախողին, թէ իրմէ՛ բաղ-
դաւորը կը մանչնաս դու, աշխարհին վրա :

Երբ նորէն անցնիս մամբայէն, եւ մա բե-
րէ իր ծաղիկները ֆեզի, երբ մա պատմէ՛ բաղ-
դաւորութեան մասին, որ կըստանա իր այս
ֆնֆուշ նւիրումէն՝ դու, իմ սիրելիս, կա՛նգ
առ մի պահ, եւ ֆո ձայնով ըսէ՛ իրեն :

Ըսէ՛ իրեն, թէ մի օրով, իր նւէրն ըն-
դունելով, եթէ բաղդաւորութիւն կը բերես
իրեն՝ կա մէկը, որի բոլոր օրերը նւիրած են
երջանկութեան, այն օրէն, երբ ֆո ծանօթու-
թիւնն ես նւիրած իրեն :

Ըսէ՛ թէ ֆո նւիրած բաղդաւորութեան փո-
խարէն ինք, ծաղկավաճառ ծաղիկներ ունի
փոխարինելու : Բայց մա, որին պարգեւած ես
բաղդաւորութեան պարտէզներ եւ երկինքներ

երջանկութեան, մա ինչպէ՛ս եւ ե՞րբ կարենա
հաւաքել բոլոր բուրաւտ ծաղիկներէն եւ բո-
լոր փայլուն աստղերէն՝ պսակներ՝ ֆո վար-
սերը պսակելու եւ ֆո ոտները զարդարելու :

Ահա թէ ինչո՛ւ երբ իր հոգին արբած է
ֆո պարգեւած պարտէզներու բուրմունքին եւ
աստեղածոր երկինքներուն տակ, բայց իր աչ-
քերը արցունքով կը բարձրանան ֆո աչքերուն
եւ իր սիրտը կը կրէ՛ յաւերժական տրտմու-
թիւնը տառապանքին :

Ըսէ՛ ծաղկավաճառին, իմ սիրելիս...

XL

Իր ալբոմին մէջ

Եթէ գիտնաս ի՞նչ վշտով եւ աչքերուս ի՞նչ ցասումի կայծերովն է՝ որ կը կարդամ ալբոմդ :

Ի՞նչ արհամարհանքով կատեմ յուշատետքիդ ներմակ թերթերուն վրա այդ անուններն ստորագծւած եւ սուտ սէրեր, յիշատակներ, քաղաքներ, պատուէրներ ...

Կատեմ՝ առանց մանչնալու քու սրտին այդ էակները թանկագին, մտերիմները հոգուդ . կատեմ բնագոյրէն, անգիտակցօրէն եւ անհեշօրէն՝

Ինչպէս կատեմ՝ խաւար նկուղները բանտին եւ բանտապահները աղտոտ մագերով եւ դահիճները գեղեցկութեան :

Քու անգիտակ սրտին համար, իմ բնութեանդ, անոնք ոսկի բանտեր են եւ բանտապահներ զարք եւ դահիճներ :

Կատեմ եւ ինձ իսկ . եւ ալ հիւսւած եմ քու մաքրաթեր հոգուն մի ժպիտով ու մի արցունքով : Մահագի՛ն լինի պահը՝ երբ մամբաս յանկարծ քու մամբուն վրա բացւեցաւ ...

Կատեմ եւ ինձ իսկ . ու գիշերին մէջ մեռութիւնս եւ քալիծս անսահման ... արցունքներս, կը հոսի՛ն արցունքներս :

XLI

Ինչպէ՛ս սեղմեցի սիրտս .

Եւ ինչպէ՛ս մոլոր էին քայլերս որ արբած
մօտեցան դէպի նստարանիդ մենաւոր :

Ես կուգէի միայն՝ վերցնել գլխարկս եւ խո-
նարհել գլուխս ու յանկարծական երջանկու-
թիւնն աչքերուս՝ անցնիլ մամբայէն :

Դու դարձուցիր գլուխդ հպարտ .

Իմ բարեւը կախեց օդին մէջ, դողաց, ին-
կաւ :

Գոռո՛ղ աղջիկ :

Եւ ինչո՞ւ համար, մաքուր կիսակօշիկնե-
րուդ եւ սպիտակ շրջագգեստի՞դ :

Կամ, մագերս յարդւած չէի՞ն այնքան, խո-
գանակին հպատակած :

Խեղճ սիրտ, ուր մեռած է երազը եւ փունջ
մը միսի ալ բե՛ռ է միայն :

Դժբաղդ էակ՝ որի նայւածքը զրպաններէն
վեր թռի՛չք չունի :

Ոչ, իմ անհոգի գեղեցիկս, երբ արդուկւած
տափատով եւ գանկը բաց գլուխով, ցնորփիդ
հետ օր մը անցնիս՝

Մի՛ կասկածիր, ես ալ քեզ չե՛մ բարեւեր :

XLII

Տիկի՛ն

Դու՛մ ամուսնացեր է՛ք :

Պարտէզի անդորր վերջալոյսին մէջ, ձեր ամուսնին մօտ, հիմա ,

Այնպէս այլակերպ է ձեր դէմքը հիմա եւ ձեր որովայնի ստեղծագործ կորուքիւնը սակայն, շատ աններդաշնակ կստերագծի գեղեցիկ վերջալոյսի փօնին վրա պարտէզին :

Տիկի՛ն, դու՛մ սեփականութիւն է՛ք. կը պատկանիք ձեր տիրոջ՝ ինչպէս իմ Տօմիկը՝ ինձ :

Ձեր գրեթէ ապշած նայածքը, գեղակորոյս ձեր էութեան այս անտարբեր հետաքրքրութիւնը վերջին՝ ուղւած է դէպի ինձ :

Իմ աշխոյժ արտայայտութեան ձեւերուն , իմ վառվռուն բառերու կենսայարդ երածշտութեան

Որ՛ անորն ալ էին, երբեմն, ձեր մօտ անբաժանօրէն նստած, այդ արդէն լուրջ, դանդաղ, հանդիսաւոր տղամարդին :

Տիկի՛ն, եւ կարծես դու՛մ չէ՛ք որ կը դիտէք, դու՛մ այնպէս փոխւած է՛ք, ներեցէ՛ք, շնչող մի դիակ է՛ք դու՛մ :

Ես ձեզ կը քնիմ գուցէ հեփեսաթի՞ մէջ, հեռաւոր :

Ձեր անիմաստ աչքերը կը վերցնէ՛ք, անդորր վերջալոյսին տակ ոսկերիզւած տերեւներուն .

Եւ կարծես կը փնտռէք .

Ծաղիկներն ո՛ւր են, ո՛ւր գացին քիթեռները, այրեցա՞ն քիթեռները լապտերին բոցէն :

Տիկի՛ն, լապտերին բոցէն՝ ձեր առաջին այն գիշերը խելահեղ :

XLIII

Ո՛վ էիր դու : Տժգոյն դէմքդ փերուդ
եւ քախծոտ հաեացքդ իր աչերուն :

Յուրտ հիւսիսէն կովկասի գարունները
մեկնող, ժպիտի մը գուցէ յոյսով, ուշացած ու
ցրտահար կռունկին պէս, ո՛վ էիր դու :

Եւ ո՞վ էր նա . հաեացքը լուսամուտէն դէպի
փախչող հեռուները, անծանօթ, հորիզոններ
փնտռող խենթին պէս, լուռ, խոհուն, անտար-
բեր :

Ո՛վ էիր դու որ իր վիշտը հասկցար, եւ
անունը հարցուցիր . որ վակոնի երեկոյեան
մթնշաղում, քոյ պէս, իր յոգնածի գլուխը
ծունգերուդ նիրհեցուցիր :

Ինչո՞ւ չքսիր քո անունը եւ պատմութիւնը
խորհրդաւոր . եւ արշալոյսի լոյսերուն հետ ան-
հետացար՝ դէպի ո՛ւր :

Ո՛վ էր նա որ միմակ է նորէն եւ տժգոյն
եւ լուռ . անծանօթ հորիզոններ փնտռող խեն-
դին պէս . որի սիրտը քո վշտակից անծանօթ
քոյ :

Յանկարծական կորուստն ու յիշատակը կը
հեծկլտա :

XLIV

Իմ նամբաներու հեռուներուն մէջ,
Շատ անգամ, գլուխս գնացփի լուսամուտէն
դուրս, դիտած եմ երկաթուղիներու վրա, արե-
ւակէզ, քրտնաքոր բանւորներուն :

Անոնք, մուրնը ուժեղ փերու մէջ, ինք-
նամոռաց, հակած են գետին : Ըսես երազանքով
տարած դէպի տնակին՝ ուր վտիտ ձեռներ ի-
րենց ձեռներուն կերկարին :

Ըսես չեն լսեր անոնք զնացփին, չեն գի-
տակցիր վերահաս վտանգին : Ու վեր կառնեն
գլուխները՝ երբ գնացքը սրարշաւ ու շառա-
չուն՝ հասած է արդէն :

Եւ մուրները ակեղ փերու մէջ, ինքնամո-
ռաց, կ'իմանան անոնք նամբաներուն վրա :

Ու կատաղած ձիու պէս, դիւային աչքերը
խաւարին յառած, արագընթաց ու բարձրագոյն
կուգա, կը մօտենա նա :

Բայց այս անգամ երազները ծանրացած են
նակատներուն տակ. անոնք այլեւս չեն ուզեր
սքափիլ : Կը հասնի նա, չե՛ն վերցնէր գլուխ-
ները. չեն ալ կրնար :

Եւ նա՛ կ'անցնի անոնց վրաէն :

XLV

Մոռալ բուլվարին վրա, իր ոգեվարող աչ-
ֆերով կանգ առաւ իմ հէմ : Հասկցա, առանց
հասկնալու իր բառերը եւ առանց պատասխանե-
լու, հեռացա՛ :

Պարզաժ հայրական ձեռները ինկան : Ես
ոչինչ ունէի : Եւ իմ արախ արտաքինէն յու-
սալի՝ իր տառապած հոգուն մէջ՝ միայն կաս-
կածը մնաց :

Ետ դառնալ բացաւ ե՞լ իրեն : Ո՞ր լուսա-
տուին պարզել սիրտը աչքս խաւարակուռ հո-
վիտներէն : Որի՞ դառնել մարդկային արիւ-
նուտ եւ վրէժխնդիր շուրթերը :

Հեռացա :

Եւ ինչպէ՛ս կուգէ իր հայրական ձեռները
հասնէին, իջնէին գայլի լին ուսերուս վրա եւ
իմ անկարող էութիւնը տանելի՝ խորտակէի՛ն
այս մոռալ բուլվարին վրա :

XLVI

Անոնք, հրակայլակ բաժակներու առաջ,
կը բարձրացնէին իրենց բերքը, կը փրջային
եւ մթամած խրնիքին մէջ կարմիրը կը շարու-
նակէր, վերջալոյսի յոգնածութեամբ հրա-
հրիլ ...

Երբ ծանրացած գլուխս վերցուցի եւ ան-
դորը քալիծով դուրս եկա : Դռան առաջ,
մտորուն աչքերս ինկան հեռուի արշալոյսող
հորիզոնին :

Սքափումի յանկարծական մի յուզում ան-
ցաւ յոգնած դիմագծերուս : Առաջին ցոլներուն
հետ՝ դողդոջ մի ժպիտ նշուլեց :

Հանաչեցի, ըսես, իմ անծանօթ մտերիմը :
Յիշեցի, ուրիշ կեանքի մէջ բերես միասին
մեր օրերը ներդաշնակ ...

Եւ հաստատաբայլ փալեցի դէպի սի՛րտը
Անոր :

XLVII

Տանարի նւիրական մթութեան մէջ, երկնքի
սուրբ լռութիւնը կը հեւար :

Երբ անժամանակ ու ծանրաբայլ մտա, դի-
մեցի դէպի Աստծոյ որդին :

Խաչուած Աստծոյ առաջ, վառուած միակ մո-
մի վերջին ցոլքերը կը հատնէին :

Եւ մարեցաւ նա՝ երբ ես վառած էի իմ
նրագը :

Երիտասարդ Աստծոյ հակառը մեղմօրէն
լուսաւորեց : Սիրտս լեցեցաւ գեղեցիկ եւ
խորհրդաւոր մի վախճանով :

Մէկը տաւ իր շունչը եւ չմեռաւ : Մի մեռ-
նող կեանք իմ կեանքին մէջ անմահացաւ :

Անձանօ՛ք մտերիմ, կուգէի որ իմ նրագի
վերջի ցոլքէն, քո նրագը վառէիր :

XLVIII

Գրե՛ր, որ համբոյրի խոստումով սի՛րտս խոցեցի՛ք :

Որ մի քանի գիշերներն իմ լուսնկա՛ մատնեցի՛ք անթափանցելի մութին :

Սիրահարնե՛ր անողոք, մարգարիտներ լուսեղէն՝ կորուստի ծովուն :

Որ հիւսեր է՛ք ոսկէ ոստայն, համբաներուն վրա անել, անիծապարտ խորհողներուն :

Ու վերադարձի համբա չկա ու վերջին հանգրւան չկա, չկա ձեռք ազատարար :

Հագի՛ւ մի քանի սայլեր, դեռ, անգիտութեամբ բռնաւոր, կոյս լեռնուղիներէն վեր :

Ու կը նետեմ ինձ ահա, անդորագնաց սայլերուն վրա ... Ու հեռուներուն մէջ կորսած տնակիս՝

Ահա՛ դուք, նորէն, ներմակ սեղանին վրա՛ ալլաճեւ, ալլանդակ, թովչական, թունաւոր գրե՛ր :

XLIX

Կը փախեմ՝ գիտեմ շարժումները շուրջիս .

Ձայնե՛րը որ կը հնչեն, ձայնե՛րը որ կը լռեն .

Մայրամուտի լոյսերը դեռ բոցավառ աչերուս՝

Ժպիտովը շուրթերուս, շուրթերս կծոտելէն՝ կը փախեմ .

Գիտեմ՝ աստղե՛րն են անբիծ, կիյնա՛ն աստղերը .

Գիտեմ կեանքը թիթեռնիկին ակնթարթէ .

Ու երազանքը, ցօղակաթիլը, սարսուռները .

Սուերները տրտում որ կը սահի՛ն .

Կզգամ՝ Գանգէսի ափին լողիւսները կը թօշնին .

Կը լսեմ երգը, մտիկ կընեմ արցունքին .

Արշալոյսի՛ն .

Ջուրերո՛ւն որ կը ցայտեն, ջուրերո՛ւն որ կը ցամփին

Կզգամ անգօրութիւնս, տգիտութիւնս գիտեմ .

Ու հեռուէն, արշաւելէ՛ն, կուգա վա՛զը, աւագը կիշխէ՛ .

Սառնամանիքը կը տիրապետէ՛ .

Ինչո՛ւն համար արժէր խնդալ, հեկեկալ .

Ինչո՛ւն փարիլ :

III

V

L

Հանգած լոյսերով, անդորր լեռներու ամա-
լի համբով, մինակ, կը մեկնիմ :

Գիշերը լռին, գիշերը խաղաղ, մշուշոտ
Ժայռեր կը խոկան հանդարտ, կապոյտէ քեւեր
կը գրկեն ուղին :

Իմ սի՛րտն ալ անլոյս, իմ սի՛րտն ալ ան-
յոյս, գիշերին մէջ այս համբուն պէս ամայի-
նօ՛ւր կը ձգւի այս ուղին :

Ո՞ւր կը ձգտի իմ հոգին :

Ո՛չ արցունք, ոչ կանչող ձեռք իմ ետեւ :

Ո՛չ անուրջ, ոչ մի աստղ իմ ստաջ :

Ու գիշե՛րն է իմ շուրջ, խորուն գիշերը
անշունչ, կապոյտները մեղմօրէն կը հալին,
խոկումները յամբօրէն կը հատնին :

կը բարձրանամ՝ գորշ ստինքներն ամպերուն երբ կախիւն երկինքէն ու աշնան տրամուրիւնն իջնէ արտերուն :

Կը բարձրանամ ու կը փայեմ արտերէն :

Զեմ ժպտար կապուտակներու նորաբաց աչերուն, չեմ վշտանար անձրեւին որ ծածէ շուրթերս, հովին՝ որ փախցնէ մազերս :

Ես կը բարձրանամ բլուրին վրա, հանացֆս հեռու լեռներուն՝ կը մտածեմ. ե՞րբ պիտի փարտի մէջը, ե՞րբ պիտի ամպերը սահին :

Ինձ կը քի, քէ ամպերը երբ սահին եւ հորիզոնը պարզի՝ պիտի տեսնեմ ահա լեռներուն ետեւ քաղաքը, իմ չֆնա՛ղս :

Ինձ կը քի՛ ...

Ու կը լողան, կը հեռանան ամպերը, երկինքը կը բացւի կապոյտ՝ կապոյտ լեռներուն վրա, բայց քաղաքը հեռաւոր՝

Զե՛մ տեսներ երբէք, իմ չֆնա՛ղս :

Իմ ամայի ու մեռաւոր ճամբուն վրա, հա՛գարաւո՛ր բաղդի թերթեր բուսած են :

Ծունգի եկած ու գլուխս խոնարհած, ժամերով, ժամերով, հազարաւոր երեքնուկներուն մէջ, մէ՛կ հատ չորս-թերթիկովը կը փնտռեմ, իմ մանկական օրերէն :

Բայց բաղդի ծաղիկը, ինձ երբէք չը ժպտաց :

Մոլար ֆայերով, տժգոյն, կանցնիմ ճամբաւէն : Կանգ կառնեմ երբեմն տարած, աչքերս նորէն երեքնուկներուն ... յանկարծ, կը հակիմ, կը ֆաղեմ, աւա՛ղ ...

Եւ յուսահատ կը ֆաղեմ .

Ով գիտէ որքա՛ն բաղդի թերթեր կոխտուէն :

LIII

Հովե՛ր, հեռու աշուններէն հովե՛րն եմ
կուգամ, ամպերը տարօրէն կը չւեն, ծառերը
կը խոնարհեն գլուխները, տերեւները կը
շնչան, կը շրջին, հագա՛ր տրտունջ, հագա՛ր
մըմունջ ...

Կը ք-ի՛ երկնակապոյտի մամբաներէն ծա-
ւի ակնարկներ ինձ կը կանչեն ու ինծի կուգա
պիտի սահի՛մ հեռածաւալ անհանգրւան մամ-
բաներէ ...

Հովերուն հետ, ոստոստելէն, կը վագեմ
տաղաւարիդ ծաղկահիւս, կը ծածկեմ կարդա-
ցած տողերդ որ ինձ մայիս ու քեւերս հիւսե-
լով լանջիդ՝

Կը համբուրեմ, կը համբուրեմ սիրելի
տժգոյն այտե՛րդ, այտե՛րդ ...

LIV

Այսօր աւելի՛, աւելի՛ կը սիրեմ քեզի .

Աշնան տերեւները կը քափի՛ն .

Սարսուռնե՛ր երկինքէն կը ցանւին .

Աւելի՛ կը փարիմ կուրծքիդ .

Պաշտպանէ՛ ինձ անձրեւներէն ու մրրիկէն .

Խոստացիր սրտիս՝ գարո՛ւնը վաղւա .

Աշնան տերեւները կը քափի՛ն .

Իմ արե՛ւ, իմ երկի՛նք, ժպտա՛ ինձ .

Այսօր աւելի՛ կը սիրեմ քեզի :

LV

Կիսամյաձ երկինքէն
Ստւերներ
Սարսուռներ կը վազեն
Մեղմօրէն
Մ'թագնած արտերուն
Կը ցանւին
Որաներ դեղնաւուն
Տարածուն
Լեռներուն կիսամերկ
Ուղիներ
Կը սողան յուսաբեկ
Լուսահեր
Ոգիներ շշուշուն
Կը շրջին
Մշուշէն մթամած
Վերջին կանչ
Վերջին նիչ թռչունի

Մի շաղիկ
Զը հասած ցօղիկին՝
Կը մեռնի :

LVI

Անսահման խաղաղ ու խաւար գիշերներ.
Մեղմօրէն ինկռդ տերեւներ — լուռ, սրտաբուխ հեկեկանք—
Այս անափ ու անկեանք դաշտերուն՝
Ո՞վ կը վառէ խարոյկ :

Գիշերներ հառաջալի, ճիչերով լի՝ գիշերներ.
Սարսուռներ, քալսիծներ աշնայնի — ծղրիւղի վերջին
մեղեդի —
Այս անյոյս ու ցուրտ աստղերուն տակ՝
Ո՞վ կը ժպտա երազին :

Գիշերներ՝, հոգիիս գիշերներ՝ անսահման.
Ո՞վ կը պարզէ ձեզ
Ծաղիկներով, գարուններով խոստմնալի ձեռները
ճերմակ՝
Ո՞վ կը պարզէ ձեզ :

LVII

Երագային շղարշներէն ամպերուն,
Մթնշաղի շողերն հեզի՛կ կը քափին.
— Սիրտս քաղցր եւ ցնորուն եւ անհուն :

Սուերները մեղմ կը սահին արտերէն,
Լոյսերն արդէն արտորալով կը մեկնին.
— Սի՛րտ իմ, նորէն, ո՞վ կը կանչես տրամօրէն :

Գիշերն իջաւ. քամին արդէն կը ճըչէ՛.
Արցունքներուս եւ մութերուն մէջ մեմակ՝
— Քե՛զ, իմ երագ, իմ սիրտը քե՛զ կը կանչէ :

LVIII

Այգիներն են նորէն կանաչ երա՛գ ցաներ
երկնի տակ. եղեգներու մէջ ցնորած աղանի-
ներ սալտակ :

Լեռներն անուշ հեռուն մշո՛ւշ արեւուն
տակ կը հեւան. ու կը վազէ կառֆս անուժ,
կեանքի մէջէն հոսեւան :

Գեղեցի՛կ հայր, մոռացա՛ծ հայր , դու
կա՞ս, չը կա՞ս. ո՛վ է այն՝ որ կը կանչէ ...
Ռափաէ՛լ ...

Հեռացա՛ծ հայր, կարօտա՛ծ հայր, ա-
նուրջներ կան սրտիս տակ՝ որ կը վախճամ
փայփայե՛լ :

LIX

Նորէն գարո՛ւն էր, արե՛ւ.
Խարոյկները ճարճատո՛ւն.
Գինին փրփրո՛ւն էր նորէն.
Հին օրերու սեղանը բա՛ց.
Վերադարձե՛ր էիր հայր :

Նորէն կա՛նչ էր հեռուէն.
Մանո՛ւկ էի ես.
Աստղե՛րն էին ցնորուն.
Անհո՛ւն էի ես.
Վերադարձե՛ր էիր հայր :

Նորէն գարո՛ւն էր, արե՛ւ.
Մայրս մերմա՛կ էր հագեր.
Երկրի վրա հրեշտակներ.
Երկնին մէ՛ջ էր Աստուծ.
Վերադարձե՛ր էիր հայր :

LX

Այդպէս գետնին եւ աչքերդ կրակին՝
Ի՞նչ կը խորհիս, տժգո՛յն տղա.
Տե՛ս բուցերն ինչպէ՛ս վտիտ փայտիկները կը գրկեն.
Լսէ՛ ինչպէ՛ս սեւուկ փայտերն՝ հրաքրքի՛ռ, ոսկեշո՛ղ,
կերգե՛մ.

Վշտի նիչ չէ՛ նա. ոչ ալ քրքիչ հանոյփի.
Տառապամփի երջանկութեան աղաղա՛կն է նա.
Ու կայրին ու կերգեն, կը վառին ու կը մրմնջեն.
Յետոյ կիյնան վար, կը սեւնան, կը սառին,
կը դառնան մոխի՛ր :

Ի՞նչ կը գրես այդ սպիտակ թուղթին վրա.
Ի՞նչ էր ինկաւ աչքերէդ :

LXI

Երագին ժպտացող մանկան պէս՝ իմ մի՛տքը
կիյնաս դու ու այնպէ՛ս ինձ անուշ կը յուգես:

Կը սիրեմ թախիծը քո անծիր, համբոյրը
ու սիրոյ խօսքերը թովչական, որ չըսիր :

Կը յիշեմ գիշերը լուսնկա, թռթռումն
իմ դողող, փախուսող ամէկուտ աղջկա :

Ու իմ քո՛յր, իմ քնքո՛ւշ սրտակից, գուր-
գուրանքդ գաղտնի՝ կը յուզէ այնքան քաղցրօ-
րէն ինձ՝

Երբ յանկարծ կը յիշեմ քեզ այնպէս, ար-
տերուն մէջ մի՛նակ, երագին ժպտացող մանկան
պէս :

LXII

Աստղերուն հետ, բարձր ծառերու ստեր-
ներուն տակ, թափա՛ծ էին ոսկեյորդ գանգուր-
ների ուսերուս եւ կուլայիք, հեծկլտագին,

Յիշելով Մահը՝ որ հեռու էր բայց կար,
որ սեւ բիքերով պիտի գա՛ր :

Մեղմօրէն գրկեցի գանգուրների ոսկի եւ
շուրթերս աւելի մեղմ, պատմեցին քեզ աստ-
ղերուն մասին, երիտասարդ ծաղիկներուն, գի-
շերներուն զարնանային ...

Դու փոքրիկ ձեռներով բռնեցիր գլուխս,
նայեցար խորն աչերուս ու մանուկի պէս, մոռ-
նալով արցունքներդ՝

Ժպտացի՛նք, ժպտացի՛նք երջանկօրէ՛ն,
բարձր ծառերու ստերներուն տակ :

LXIII

Մենք կը փալէինք միասին եւ քո ձայնը կը
հնչէր հեռաւո՛ր :

Այն երեկոն ալ, երազային էր, անստոյգ,
ծառերը ցնորական էին բառփն մէջ, եւ կային
եւ չկային :

Մենք կը փալէինք միասին, մատերդ իմ մա-
տերուն մէջ եւ ժամերն այնպէս կը սահէին,
կարծես չէի՛ն սահեր :

Օ՛ր իմ սիրտը դեռ կը սահի, այն իրիկա
անվերադարձ համբաներէն, մատերդ իմ մատե-
րուն մէջ եւ քո ձայնը այլ աշխարհի հէքեաթի
պէս հեռաւո՛ր, հեռաւո՛ր :

LXIV

Սիրտս մանկիկ է դարձեր,
Բռնէ ձեռքէն տա՛ր :
Սիրտս հիւանդ է դարձեր,
Փնփուշ ձեռներով հո՛գ տար :
Սիրտս աստուծ է դարձեր,
Սէրդ ոտներուն զո՛հ տար :

Սիրտս խորուն բանտ է դարձեր
Բանտարկեր է հրաշքնե՛ր :
Բանտաւածները շատ են սիրեր
Եւ այնքան շատ տառապեր՝
Որ չի՛ կրնար արձակեր :

Իմ սիրտը, աշնան մէջ ինկած, Որբի մը
պէս է :

Անցորդները կանցնին չե՛ն լսեր իրեն, ան-
ցորդները ուրախ են, անցորդները կը ժպտան :

Իմ սիրտը, աշնան տժգոյն տերեւներուն
մէջ, կըսպասէ Անոր :

Ու մեղմօրէն կը մրմնջէ, իր երգերը տըր-
տում, աշնան տերեւներուն մէջ, իմ սի՛րտը :

Եկու՛ր, երեկոն մեղմօրէն երբ իջնէ լեռներէն, երբ տնակիս մթնշաղին, ձեռներս կուրծփիս, տառապանքիս հետ առանձին լինեմ :

Եկուր որպէս շո՛ղ լուսնակի, որպէս լուսնակի շողերէն անո՛ւրջ լուսեղէն եւ տա՛ր ինձ :

Տար հեռաւո՛ր, հեռաւոր աշխարհները քո անվիշտ ... ուր հնչեն միայն երգե՛ր հրմանքի, ուր միայն սիրոյ ծաղիկներ՝ ծաղկին :

LXVI

Դու՛ք երկուքդ, ձեռ ձեռի, ո՞ւր կշտապե՛ք.
Եւ ի՞նչ կա սափորին մէջ որ արշալոյսօրէն ձեր
ուսերուն կը կրէ՛ք, ցնծո՛ւն ճամբորդներ :

Կիպարիսնե՛ք, կիպարիսնե՛քն եմ շուրջը.
մայիսին մէջ՝ երիտասա՛րդ ... եղբւի՛ննե՛ք,
եղբւի՛ննե՛քն եմ առաջը՝ անծանօթ այգերէն
բռնկա՛ծ ...

Ուրեմն՝ ո՞ւր կշտապե՛ք, դո՛ւք որ սափորը
ձեր ուսերուն կը կրէ՛ք, ցնծո՛ւն ճամբորդներ .

Ո՞ւր է մահը, ո՞ւրկէ կրնա գալ մահը :

LXVII

Առաւօտը ծագեց եւ բոլոր ընկերներդ մեկ-
նեցան : Միայն քո ցուպը կը մնա մարգագետ-
նի վրա :

Դադարը լրացաւ կէսօրի : Քո ընկերներն
հիմա հասան կայան : Ինչո՞ւ կը մնաս այս
նիւղերուն տակ :

Լոյսերն արդէն մեռան : Տերեւները կը հա-
լին կապոյտին գիրկը : Գիշեր : Ինչո՞ւ կը մնաս
այս շուփերուն տակ :

LXVIII

Քոյրիկի ձեռքէն բռնած մտաւ մեր բակը ու խնդրեց իր սպիտակ գնդակը :

Սպիտակ գնդակը պահեցի սենեակիս մէջ, դուրս եկա ու գոչեցի.

— Այստեղ գնդակ չկա, հեռացէ՛ք :

Խարտեաշ մանուկը լացաւ եւ քոյրը ձեռքէն բռնած տաքաւ այն :

Մի օր, քոյրիկի ձեռքէն բռնած, խարտեաշ մանուկը նորէ՛ն պիտի մտնէ մեր բակը ու խնդրէ իր սպիտակ գնդակը :

Այն ատեն, վերցնելով գնդակը իմ քանկագին իրերէն, պիտի վագեմ սանդուխներէն վար, պիտի գրկեմ ան քեւերուս մէջ ու արցունքներուս եւ ըսեմ.

— Այո, ահա՛ քու սպիտակ գնդակը :

LXIX

Մայրիկ, կը բարկանաս իմ վրա ու կըսես .
« Դու շատ յիմար ես, բան դուրս չի գար քեզմէ » :

Բան դուրս չի գար ինձմէ, այո՛, ես գիտեմ . բայց սարսափելի՛ են այդ խօսքերը . ձանձրացե՛ր եմ, յուսահատե՛ր եմ, ես այլեւս չե՛մ ապրիր :

Կը վերցնեմ վերարկուս, գլխարկս կը դնեմ, կը դիմեմ մուտք քայլերով, դէպի ծով ...

Ճամբան, կը մտածեմ որ դու պիտի լաս դիակիս վրա :

Բարի մարդիկ պիտի վերցնեն մարմինս ծովափէն, տուն պիտի բերեն — ահա՛ յուսալք-բուժը կարկամած դէմքիդ, ահա սարսափահար աչերուդ արտասուքները հեղեղ ...

Ու ես, դեռ ծովափ չը հասած, կը վերադառնամ քու գիրկը, մայրի՛կ :

XIXI

LXX

Ես հարցուցի այն մարդուն .

Թէ յաւերժական այս երիտասարդ ֆաղափը,
ծերացած չի՞ գտներ արդէն :

Նա դարձուց դէմքն իր շուրջը եւ պատաս-
խանեց՝ ինք ծերացած բան չի գտներ :

Կանգնեցուցի մանուկը .

Սիրելի՛ փոքրիկ, որքա՞ն զարթ ես, ըսէ՛
ինձ, իսկապէ՞ս շուրջը ոչինչ կա ծերացած :

Նա զարմանքի հետեցփով աչքերուս նայե-
ցաւ եւ պայուսակն աւելի՛ սեղմելով թելին՝
վագե՛ց :

Ես հարցուցի եւ անոր :

— Ի՞նչ է որ կըսես, չե՞ս տեսներ դու, ամէն
դի շող ու ժպիտ, ամէն ինչ երգ ու երիտասար-
դութիւն . այս վարդերը, այսպէս գեղեցիկ,
դեռ նոր ստացա, իսկ երկինքն այսօր կապո՛յտ
է այնպէս ...

Եւ ես, ես կանգնած հիմա ճամբուն վրա
մինակ, կը մտածեմ՝ թէ ինչո՞ւ ծերացած կը
գտնեմ, այս յաւերժօրէն ուրեմն երիտասարդ
ֆաղափը :

LXXI

Ամայի ծովափի աւազներուն վրա, պէտք
չէր որ քո սպիտակ ոտիկներն արհնէին : Եւ
ես ծովափի աւազներուն վրա, բուրաստա՛նս
տարածեցի :

Բայց երբ ինձ նշմարեցիր հեռուէն, պարզե-
ցիր քեւերդ ֆերմակ եւ կանչեցիր դու ...
Որքա՛ն, որքան կածաննե՛ր, կը կորսի՛մ ես
այստեղ :

Իմ ծաղկաստանի ածուներուն մէջ, պէտք
չէր որ գիշերն իր արցունքը շրջագցեստիդ ար-
տասւեր : Եւ ես ծաղկաստանի ածուներուն մէջ,
ապարա՛նքս կանգնեցի :

Բայց դու դպար իմ ուսին եւ ըսիր հան-
դարտ ... Վարը, շագանակին լայն ֆիւղեր
ունի . ինչո՞ւ այսքան ժամանակ եւ այսքան ար-
ւեստ այս ֆարերուն վրա :

Եւ գարունն եկաւ : Ես գարունին հետ վա-
զեցի քեզի, տարածեցի ոտիկներուդ տակ բո-
լոր ջրային բոյսերը ծովուն, բոլոր բույ-
ծաղիկներն իմ ծաղկաստանին :

Բայց դու մօտեցուցիր քաշկիմակը աչե-
րուդ եւ ըսիր մրմնջալով ... Ինչո՞ւ սպաննե-
ցիր այսքան ծաղիկներ, ինչո՞ւ համա՞ր այսքան
ծաղիկներ :

LXXI

Ես կանգնած եմ ապարանքիս լիւծ սեմին,
ամայի ծաղկաստանիս դէմ, կը մտածեմ ...
Ծաղիկները կը մեռնին, ո՛ր տանիլ ուրեմն
ծաղիկները :

LXXII

Իրիկնաժամին՝ երբ ընդարձակ արտերն հե-
ռուն մթագնին եւ հորիզոնի վրա դողան, առա-
ջին կաթիլներն անձրեւին .

Դու, թախծալի աչերդ լուսամուտիդ աղօ-
տին՝ յիշէ՛ որ այլ երկնքի ժպիտներու տակ ,
քննուշ երա՛գ մը կապրի :

Երբ անսիրտ մարդերէն զգած եւ մտերիւ-
ներէդ հարագատ՝ բարձրանաս անտառ մոլո-
րուն, գլխահակ, տերեւ չարչարելով մատե-
րուդ մէջ .

Մտիկ ըթէ ծղրիդներուն ու ծորուն աստ-
ղերուն հեռաւոր, յիշէ՛ որ անոնց տակ մի սիրտ,
քե՛զ կերպէ :

Երբ տառի ժպիտդ եւ դադրի՛ն մի օր ար-
ցունքներդ, երբ լիումը դառնօրէն սրտիդ եւ
մահւան բաժակն ափիդ՝

Յիշէ՛ .

Ու հերարձակ ու վնասկան ու վստահ, այն
հորիզոնը սուրա՛ ուր, մէկը, երջանկութեանդ
համար՝ կազօթէ՛ :

LXXIII

Ես կը նստիմ երբ մենակ գեղազանգուր բլրակին
Ու աչքերս փաղցրօրէն հեռուններուն անծանօթ՝
Երկնառօցի երազանքը կը վերցնէ իմ հոգին՝ կը թռչի՝
Ինձ համար աշխարհն արդէն ուրիշ աշխարհ կը դառնա .
Լոյսերն արդէն ուրիշ երանգ կը հագնին .
Ես կը դիտեմ մի պահ այնպէս ինքն ինքն ու գեղեցիկ
կը գտնեմ .

Ու գեղեցիկ կը գտնեմ երեկոյեան սուերներն
ու սարսուռները ցայգահովին .

Արտուղիէն դէպի հեռու անբջող, սայլը
կարծես ոսկեբեռ, այնպէս յուզի՛չ կը սահի .
Այնպէս փաղցր կը դառնա ցնորապատ անտառի
հնչուն երգը ծղրիդին .

Ու ես ինձ կը մըմնջեմ մեղմօրէն՝
Ի՞նչ կը լինէր, չը մեռնէի՝ ...

LXXIV

Քուր՛րը, բուր՛րը կը դառնան :

Որովհետեւ երեկոյ է, վերջալոյսն արդէն
կը հեռանա արտերէն :

Դաշտուղիէն դիմացի, սայլակը որաներով
եւ ոսկեվարս գեղջուհին ներմակ ռոններով, կը
դառնա՛ն շտապով :

Ով գիտէ դէպի ո՞ր սին անուրջին՝ երկու
ձիւտօրները սա, դէմի սարի գարիվայրէն՝
սրարշա՛ւ :

Ու ամպե՛րը, մեղմադճո՛տ, անդորրա-
գնաց ամպերը երազնե՛րու պէս :

Հեռուի միգամած մարգերէն, դեռ արա-
ծուն ու ծուօրէն, նախիրն արդէն թողած վայ-
րին կը դառնա :

Բառաջիւն մը մեռնող՝ բլրականջէն վար,
վերէն նիչը վերջին՝ անապարդ կռունկին ,
անսանձ փամին հետզհետէ ցրտասարսո՛ւտ :

Ե՛ս եմ միմակ այստեղ նստած տխրամո-
լո՛ր, անբջո՛ւն :

Ո՛վ գիտէ, ես ալ արդեօք արդէն շատունց
չե՞մ դառնար ...

LXXV

Հա՛յր, բարի՛ Հայր

Տո՛ւր ինձ իմ մանկական հոգին .

Իմ նայածքներու անմեղութիւնը նախկին, իմ
լսողութեան հնչիւններն այն .

Տո՛ւր արցունքներուս առաջին փաղցրութիւնը ,
առաջին ժպիտս .

Իմ երազներու ներմակ ծաղիկները՝ ե՛տ տուր
ինձ, Հա՛յր :

Արարի՛չ Հայր, մի՛ մերժեր պատանի իմ աղօթ-
քը .

Գիշերը կսպառի ահա, առաւօտը կը հասնի .
Եւ ես ծնրադիր ե՛ւ գլխահակ ե՛ւ տժգոյն ,

կը հայցե՛մ .

Թող գիշերը չսպառի՛ Հայր, լոյսը շա՛տ է
առատ .

Ու ստերներէդ ու աստղերէդ վերջ՝ մերկու-
թիւնը շա՛տ է տգեղ, Հա՛յր :

Ամենագո՛ր Հայր, լսէ՛ ինձ .

Խոնարհութեան, տրտմութեան, հեկեկանքիս
մէջ լսէ՛ ինձ .

Տո՛ւր յաւերժութիւնն իմ մանկական հոգիին .

Տո՛ւր ինձ որ մայրիկի համբոյրէն վերջ, միայն
շուշաններունը գիտնամ .

Տո՛ւր ինձ, մնամ այնպէս, ինչպէս ստեղծեցիր
դու .

Ու վաղը, աւարտելով խորհրդաւոր կամփոյ
ուղին, երբ Քեզի՛ մեկնիմ՝

Թո՛ղ անհուն հաեացքդ փա՛ղցր եւ բերկրալի՛
լինի վրաս :

Հա՛յր, տո՛ւր ինձ այդ պարգեւդ .

Ես կուգեմ մանո՛ւկ լինել , Հա՛յր :

Մայիսեա՛ն երգով, գարնա՛ն քեւերով, իմ
հոգին խելար՝ դէպի քե՛զ կուգա, քեզի՛ կը
թռչի :

Հայրի՛կ, կգգամ, որ այս առաւօտ, գա-
րունին հետ ոտքի՛ կելլես վերջապէս եւ կարօ-
տալի աչերդ արտասուեմով յորդագեղ՝ տառա-
պանքի անյայտ վայրերէդ, դէպի մեզի՛ կը
փալես :

Հայրի՛կ, իմ մուար սրտին միակ հան-
գրան, միակ լուսեղէն ա՛րի կախարդական ,
իմ միա՛կ իտէա, իմ կեանքի իմաստ, իմ սե՛ր
անսահման :

Ծաղիկները բացեցա՛ն, արտերը հեռուն
կանա՛չ են նորէն, հովերը նորէն քնքո՛ւշ են
այնպէս ... Գարո՛ւնն է, գարո՛ւնն է . գան-
գուրներու շուրջ՝ պսակն հրացնծուն լիւանե-
րուն, գեղեցիկ չե՞՞ :

Ուղիներ՛ր, հեռաւոր, անդալար, անա-
պատի՛ ուղիներ՝ հանդարտեցէ՛ք . ուրականներ
սհագնաց, հրավառ աւազներու խորշակներ՝
դադա՛ր առէք . կգգամ, որ հայրիկս այս առա-
ւօտ, ոտքի կելլէ, դէպի մեզի՛ :

Թող մերկ ոտները չարիւնտին աւագին
վրա, իր բազմատանջ նակատին շուրջ՝ արե՛ւ
շողերդ բարի թող լինեն ... Ահա երագուն աչ-
քերը՝ իր անպարտի հոգուն դեռ ըմբոստ նայ-
ւածով . ահա եւ իր մագերն ալիստան ...
արե՛ւ, եթէ կրնաս, շողերովդ սեւցո՛ւր անոնք :

Նա յոգնած է, նա տառապած է տառա-
պանքովը նւիրական իր ցեղին . նա տօգոյն է
հայրենաբաղձ իր երագներուն տրտմութիւնով
... Բայց այս առաւօտ, վերջապէս, գարունին
հետ, հայրիկս մեզի՛ կուգա :

Ես կը նետե՛մ գանգուրներէս լիւաները
հրասարսուռ, դէպի դալար դաշտերէն ու ոս-
կեծուփ արտերէն, մոռնալով արցունքը փայ-
լերուս տակ մեռնող ծաղիկներուն՝

Ես քեզի՛ կուգամ, հայրիկ, մայիսեա՛ն
երգով, գարնա՛ն քեւերով, փարելու փռե-
քաքառ ծունգերուդ եւ աչերս, խեղճութիւ-
նով լեցուն աչերս՝ նւիրական կուրծքիդ վրա՛
քաղելու :

LXXVII

Ձեր վարդերը ուշացան...

Այստեղ են , կուրծքիս վրա :

Անգոր են ձեռներս այլևս , ինկած են թոյ-
լորէն , չեմ կրնար պարզել ծաղիկներուն :

Միայն մեղմիկ շունչս կը հասնի ու կը
թրթռան թերթիկները , կուրծքիս վրա , արե-
ւուն տակ՝ բոսորագոյն ու թափանցիկ :

Բայց դեռ երէկ այնքան զաւրթ էի ես .
ձեզ նւիրեցի ես , իմ երգերէն ծովը . ծովը
իմ սրտին :

Դուք ժպտացիք ... դուք ժպտացիք մի-
այն :

Ես հիմա ալ կուգեմ զաւրթ լինել , ես կու-
գեմ բարձրացնել գլուխս ու նայիլ հեռուն ,
արեւուն տակ տարածւած հեռաստաններուն :

Ես կուգեմ վերցնել գրիչս , ձեզ համար
ծովը երգել . բայց ձեռներս ինկած են անուժ
ու մտքերս տխուր են . շատ տխուր :

Սիրտս կը տրոփէ այնպէս , պիտի պայթի
կարծես . կարմիր պղպջակներ կը բարձրանան
թոքերէս , շուրթերէս կը հոսին :

Եւ դուք ծաղիկներ բերիք այսօր ... Զե-
որ ես ծաղիկներու սիրահարն եմ :

Ինկած են անոնք կուրծքիս վրա , իմ մեղ-
միկ շունչէն սարսուռն , արեւի վերջին շողե-
րէն՝ բոսոր :

Վնիւտ , զաւրթ ծաղիկներ , չուշացա՞ք
արդեօք :

Արամեան հիւանդանոց

LXXVIII

Մա՛հ , դու երանութեան արբալի՛ բա-
ժակ , դու անհուն բարի , դու միակ գր-ած ,
դու վերջին ամենագոր հրապոյր եւ անխուսա-
փելի դու վերջնական մայր՝ ես կը պաշտե՛մ
քեզ :

Ինչպէս քիթերը՝ լոյսին , ինչպէս գետը՝
ովկէանին , ինչպէս երիտասարդ սիրտը՝ արեգ-
նական սէրերուն՝ ես կը տենչա՛մ չեզ :

Ես ճանաչուցի ունիմ ամենօրեա կեանքին ,
սովորական սէրերուն , զգայնութեան՝ կան-
խորոշուած ու սահմանուած :

Բա՛ց աչերդ հրածին իմ աչերու խաւա-
րին , քու տրտմաբոյր զգանքներով վերցո՛ւր
ինձ քեւերուդ եւ տար դէպի՛

Ուր որ կուգես , ուր որ կա . տար անձանօր
դէպի խորհուրդն աստածներուն . դէպի գինին
անէական ակունքներուն :

Դու մոռացման եւ անդորրի սպիտակ գիրկ ,
դու երազած կեանք , դու յոյսերու ցնորական
հանգրուան , դու համայնական , դու անխորա-
կան , դու ամենասուրբ :

Ահա՛ սիրտս , քեզմով գեղուն , կաղերսէ՛
քեզ :

Եւ փարի՛մ քեզ եւ աղօթե՛մ քեզ եւ յանը-
ժածեւ Սափորդ Նիրանա՛ շուրթերուս՝

Բիթերս արցունքոտ եւ հոգիս լի՛ հեղու-
թեամբ՝

Օրհներգե՛մ քեզ :

LXXIX

Ես կը սիրեմ արշալոյսը որ կը բռնկի
լեռներուն կատարէն , կը սիրեմ առաջին ցըն-
ցումնե՛րը զարթնումի :

Ես կը սիրեմ քո արշալոյսը , իմ սի՛րտ .
առաջին սարսուռներդ , ոստումներդ անվարժ՝
դէպի անվերջ նո՛ր երկինքներ :

Կը սիրեմ մանկան շուրթերու առաջին խօս-
քերը թոքով , կուսական քարթիչներու ար-
ցունքն առաջին , առաջին կայծե՛րը պատանե-
կան նայածքին :

Ես կը սիրեմ արշալոյսը բոլո՛ր բեղուն
կուրծքերուն , բոլո՛ր խոհուն ճակատներուն ,
բոլո՛ր թռչող թւերուն , բոլո՛ր հորիզոնե-
րուն :

LXXX

Ո՞ւր կերթա մամբորդը այդ մենաւոր
մամբաէն :

Գորշ երկնքին տակ աշնան քամին կը հեծ-
կըլտա : Սարերն սպիտակ սուգով՝ յուզարկա-
ւորնե՛ր են Հրապոյրի քաղաւմին : Ո՞ւր կերթա
այդ հողմավար յիմարը լեռնագալար նրբու-
ղիէն :

Ոսկի եղնիկն իրեն չպիտի դիմաւորէ . չպի-
տի բացւին մակատին դէմ արշալոյսներ . սա-
ղաք-ախիտ անտառներ , լուսինին հետ, ցայ-
գանուրջներ հիմա չպիտի՝ դաշնակեն :

Քաղցր չէ՞ սէրը տնակի գաղջ որմերուն
ներքեւ . քաղցր չէ՞ օճախին շուրջ մարմատուն՝
ծիծաղը մանուկին ու հէֆեաթները մամին ...
Երագանքի համար երկինքնե՞ր են անհրաժեշտ :
Ո՞ւր կերթա մամբորդը :

Ըսէ՛ք իրեն ե՛տ դառնա : Ըսէ՛ք իրեն թէ
տոգոյն մի ուրական՝ բացաստաններու ան-
սահման ամայութեան մէջ՝ վերջին շի՛ւղն ալ
չէ՛ որ հեղեղները կը տանին : Թող ե՛տ դառնա
դէպի մեր ժպիտին ու նազանքին , մեր լոյսե-
րուն ու անդորրին :

Եւ ի՞նչ կա հեռուի այդ բարձունքները
մշուշոտ . անյայտը փնտռողի ցնորանքէ՞ն է
տարւած , թէ լեռներու սանձարձակ մրրիկնե՛րն
են հմայող : հրաքիթ գայլերու կաղկանձի՛ւնն է
այնտեղ եւ անարեւ ծմակներու տրտմութիւնը
մահասուզ :

Դէպի ո՞ր Յոյսին , ո՞ր կախարդական լոյ-
սին , ո՞ր անծանօթ երագանքին կերթա ուրեմն ,
դէմի լեռնալանջը պարուրող այդ մենաւոր
մամբաէն՝

Ո՞ւր կերթա մամբորդը :

LXXXI

Փոքորի՛կ որ կը տարածես ծառերը՝ երկինք ,
 որ բաշե՛րը կը գալարես .
 Փոքորի՛կ որ ամպերը կը քաւալես երկնքին մէջ , որ
 երկրի վրա , ամէն ինչ , կը խառնես .
 Փոքորի՛կ , կորուսած հոգիս տապերէն՝ կը խլես ,
 կը ծեծես սառն հարւածով շուրթերս մեռած .
 Օ՛հ , միջոցները մթագնած են եւ եկող
 ժամանակներն՝ հրաքոտը .
 Ու կը փախչի՛ն կենդանիներ հեռաստանին վրա
 Ու փողոցին մէջ կենդանիներ մարդկային ,
 կը կոխոտեն իրար սարսափահար .
 Փոքորի՛կ , ո՛ր երկինքէն , ո՛ր երկունքէն , ո՛ր աստ-
 ւածէն որ կուգաս՝
 Եկո՛ւր հասակովդ մոայլ՝ լոյսերէն խաւար օրե՛րը
 լուսավառելու .
 Դո՛ւ տարերային շարժում՝ լուռօրէն հասունցող եւ
 յանկարծօրէ՛ն հասնող .
 Փոքորի՛կ , մոլեգին համբո՛յր երիտասարդութեան
 շուրթերուն վրա .

Որ կը հեղեղես արտերը հզօր եւ սրտերը անձայրածիր .
 Որ հողմերո՛վ կը ցանես եւ շանթերով կը հնձես .
 Փոքորի՛կ , արեւները վաղւա՛ պիտի փաղցրանան ,
 աւերներն անցած՝ նւիրագործի՛ն .
 Փոքորի՛կ , սերմերը նորածիլ , աստղերը դեռ ան-
 ծագ՝ քեզի՛ եմ ծարաւ : LXXXI

Միտդ տառաւ նի , միտդ տառաւ նի
 : Բ՛ն իմ արեւ , Բ՛ն իմ արեւ
 Նաճառանքս Բ՛ն , Բ՛ն իմ արեւ
 - Բ՛ն իմ արեւ , Բ՛ն իմ արեւ

Եվ : Եվ միտդ տառաւ նի
 : Բ՛ն իմ արեւ , Բ՛ն իմ արեւ
 : Բ՛ն իմ արեւ , Բ՛ն իմ արեւ
 : Բ՛ն իմ արեւ , Բ՛ն իմ արեւ

- Բ՛ն իմ արեւ , Բ՛ն իմ արեւ
 - Բ՛ն իմ արեւ , Բ՛ն իմ արեւ
 - Բ՛ն իմ արեւ , Բ՛ն իմ արեւ
 : Բ՛ն իմ արեւ , Բ՛ն իմ արեւ

LXXXII

Դու կը մերժե՞ս ուրեմն, իմ սառած սրտին
գարնան արեւներէդ երկու շո՛ղ, երկու շո՛ղ :
Քո անսպառ լոյսերուն մէջ, քո անհատնում
շփեղուքեան սահմաններուն մէջ՝ ուրեմն աղ-
բա՞տ ես դու այդքան :

Պիտի գա գարունն իմ աշխարհի՛ն ալ : Իմ
տնակը պիտի ծնի ձիւնի տակէն եւ աստղե՛րս ,
աստղերս պիտի ծորին՝ տառապանքի ամպերէն
ա՛յս կողմ : Պիտի գա գարունն իմ աշխարհին
ալ :

Եւ երբ հովերն սկսին հիւսիսէն, երբ բար-
տիներդ խոնարհին մեռնի՛ն լնակիդ սառած սր-
տին, երբ քո բնակարանն ալ պատանքի վեր-
ջին պատանքով ճմռան ... Դու պիտի դառնաս
իմ աշխարհի աստղերո՛ւն :

Այն ատեն, առաւօտի շողերուն հետ, պի-
տի բանամ դո՛ւռը պարտէզիս, պիտի համբու-
րեմ տժգոյն ճակատդ մարմար եւ պիտի ըսեմ —
Ահա՛, ինչ որ կը տեսնես, ինչ որ կը լսես, ինչ
որ կզգաս՝ քոնն եմ բոլո՛րը, բոլո՛րը : Քո՛նն է
եւ իմ սիրտը :

Զէ՛ որ ես հարուստ եմ այսքան :

LXXXIII

Տիեզերքի ակերը բացա՛ծ են նորէն. անտաներն անշարժ՝ խորհուրդին մէջ փաթաթւած. եւ ծառախումբեր՝ իրիկա ոսկի բազուկներու մէջ՝ բազկատարա՛ծ :

Համբաները նորէն վարդագոյն են եւ անհո՛ւն. բոսոր ամպերուն տակ թեւն արծաթէ թեւահարեց սլացա՛ւ. մարգագետնին վրա , լուսածագին պիտի ծագին , արցունքնե՛ր , նորէն :

Կը լսեմ , փայլերդ կանցնին եւ փանցեցնելդ կզգամ որ աչքերուս կը փութն ... Դո՛ւ որ սափորները պարպեցիր արարչութեան մէջ եւ հոգիս խառնեցիր արարչութեանդ նորէն :

Անշարժ , տծգոյն , մարմինս մոռցած բուներուն տակ սլացիկ՝ ծնրադրա՛ծ եմ համբուդ վրա որ անցնելու ատեն թեւերովս պարուրեմ եւ շփոթած ու արբած արցունքներս ծորին՝ ոտներուդ վրա Աստուծի :

LXXXIV

Հայր , երբ հրամայեց Տիեզերքը բռնել ,
 եւ երբ հրամայեցիր իմ սափորին , ընդունելու
 թեւաւոր ոգին ,

Հայր , երբ առաջին կանչիս հետ աչերս
 բացի աշխարհին՝ դեռ թեւաւոր ոգին կը սա-
 ւառնէր իմ խորը , տիեզերքին մէջ :

Եւ գեղեցիկ էր , հայր , դէմքդ որ ծանօթ
 էր արդէն , եւ քաղցր էին ստիճանները մայրա-
 կան ուր կը դիմէին իմ շուրթերն անհունօրէն
 գիտակից :

Եւ գեղեցիկ էր լո՛յսը որ կը ծաւալէր իմ
 նախկին հայրենիքներէն , գեղեցիկ էր կանաչը
 հողին վրա , գեղեցիկ էր ժպիտը , արցունքը ,
 գիշերը աշխարհին վրա :

Ինչո՞ւ համար , օրէ օր , ինկան տերեւները
 թեւերու : Մշտական ու հիացական իրերուն՝
 ժամէ ժամ , գերի՛ է հոգիս : Կաւէ ամանդ պիտի
 յաղթանակե՞ իմ էութեան մէջ , հա՛յր :

LXXXV

Եթէ պիտի մեկնէիր եւ այդքան արագ ,
ինչն՝ կոչեցիր ուրեմն տեսականացումը մշտա-
փոփոխ ձեւիդ . ինչն՝ քափեցիր երազը երա-
զանքի բաժակէն :

Անհամբերութեան ծարա՛ւն ունիմ , եւ ոգին
դեռ թեւաւո՛ր է վանդակին մէջ աւազէ . շու-
տո՛վ , շուտով պիտի փախչիմ մօտդ :

Եւ հայրական ձեռները որ պահեցին այս-
տեղ , իմ թարթիչներուն վրա , կապոյտ ֆողերը
խորհուրդին՝

Պիտի բանան յաւերժական լոյսերուն դէմ ,
յաւերժական լոյսերուն մէջ :

LXXXVI

Օտար երկրի մէջ սրինգ մը պատրաստած
են ինձ համար : Պատրաստած են ինձ համար
մի սրինգ անգին եւ ոսկէ մարմնին վրա հիւսեր
են , ծակտիւֆներ անեգերֆ :

Անծանօթ երկրի մէջ սրինգ մը պատրաս-
տած են ինձ համար : Ու երազի մէջ , երբ հրե-
ղէն մարմինն առնեմ մատերուս մէջ՝ հոգիս կը
հալի եւ լեզուակներէն կը ծորի՝ հնչիւններն յա-
ւիտենական :

Հեռաւոր երկրի մէջ սրինգ մը պատրաս-
տած են ինձ համար : Բայց ճամբա չկա՛ այն
երկրէն այս երկիրը տանող : Եւ չպիտի կարե-
նամ նւիրել ձեզ , իր յաւերժական հնչիւննե-
րէն ո՛չ մի երգ , ո՛չ մի երգ :

IVXXXI

LXXXVII

Անոնք որ իմ հոգին կը կրեն՝
պէտք է շուտ մեկնին:

Մանուկ , որ կանցնիս մամբաէն գլխահակ ,
ի՞նչ կըսէ նրազը քեզի :

— Ես չը գիտեմ ինչպէս եւ ո՛ր սկսաւ մամբան . ես չը գիտեմ ինչպէս , ո՛ր կը վերջանա մամբան : Ահա արեգակը ծագած է ու աստղերն ընկղմած : Կապոյտ շղարշն անծիր կը ծածկէ հեռուն : Ոսկէ անձրեւը կանձրեւէ հովիտին մէջ , լեռներուն շուրջ , դաշտերուն վրա ու արբա՛ծ են , արբա՛ծ , բոլո՛րը : Թռչնիկը ծալեց թեւերը՝ երգը հնչե՛ց . աղբիւրը , ժայռերուն տակ , հին հէֆեաթը կըսկսի : Սրտերը բացւա՛ծ են ու արբած , արբած ծաղիկներ՝ , կանաչներ՝ , լեռներ՝ , ե՛ս , արբա՛ծ , արբա՛ծ...

Մանկիկ , երգերը ի՞նչ կըսեն քեզի :

— Հեռուի արցունքներ կախած են կուրծքիս տակ : Երգերը տխուր են : Երբ մտիկ կընեմ թռչնիկին՝ թեւերը կը թռչին , ամպերը կը փախչի՛ն սահելով : Երբ մտիկ կընեմ սիւնազարդ կամարներուն տակ , կը լսեմ մրմունջը փախչողներուն , հառաչանքը թռչողներուն : Տխուր են երգերը երկնքին տակ , տխուր են երգերը մարմարէ կամարներուն շուրջ : Երգերը կըսեն ինձ շո՛ւտ , շո՛ւտ , քաղէ՛ ծաղիկները , վերցո՛ւր բաժակները , բաժակներէն արբեցի՛ր , շո՛ւտ , շո՛ւտ ...

Մանուկ , իմ քնքուշ սրտիկ , ի՞նչ կըսէ Մահը քեզի :

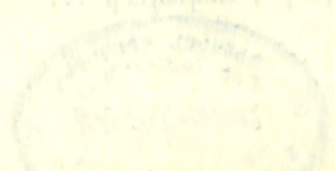
— Օ՛ կապոյտին զանգակները կը հնչեն անդադար ականջիս : Սրտիս մէջ կայրի կարօտը : Ու ներմակ մամբաներու վրա , անհունի ծաղիկներով եզերուն — հաեացքները կըսպասեն ինձ : Այնպէս յոգնա՛ծ եմ հիմա , այնքան մո՛ւր է շուրջը , թարթիչներս կը ծալի՛ն : Ու ներմակ մամբաներուն վրա արեւները կը ծաղկին անդադար , կը բացւին ինձ գրկերը ծարաւի , բազուկները կը պարզին ու արցունքները ... Օ՛ կապոյտին զանգե՛րը , որ կը հնչեն , ականջիս , անդադա՛ր , անդադա՛ր ...

Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի

Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի
Հայկական Եկեղեցի

ԹՈՅԼ ՏՈՒՐ

ԱՅՍՏԵՂ

ԸՍԵԼ ՔՈ

ԱՆՈՒՆԸ

Գ Ո Հ Ա Ր Ի Կ

ՍԻՐՈՅ ԵԻ

ՆԵՐՇՆԶՄԱՆ

ԱԳՐԻՐԸ

ԱՅՍ

ԵՐԳԵՐՈՒՆ:

ԳՐԻԱԾ ԿՈՎԿԱՍ 1916 ԵՒ 1917 ԹԻՒՆ,
ԲԱՑԻ ԵՐԿՑԱՍՆԵԱԿ ՄԸ ԵՐԳԵՐԷ ՈՐ ԳՐԻԱԾ
ԵՆ ԱՌԵԼԻ ՈՒՇ ԵՒՐՈՊԱ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԵՐԵՎԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԿՈՒՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0331565

29030

Sp

guy